Bieńkowski, Andrzej

Liderzy przedsiębiorczości w wielofunkcyjnym rozwoju wsi i rolnictwa

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 14, 270-281

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

doradcą czy ekspertem może okazać się osoba bardzo młoda, ponieważ funkcja tego rodzaju wymaga bogatej wiedzy i doświadczenia. Zaskakuje zjawisko nieznanego a wręcz śladowego wykorzystywania w działalności samorządu terytorialnego specjalistów ugruntowanych, legitymujących się uznanym dorobkiem. Prawie wcale ich nie ma w pracach komisji radnych, co tłumaczyć chyba należy względami ekonomicznymi i groźbą zmniejszenia puli finansowej dla samych radnych. Specjaliści ci nie są także doradcami organów kierowniczych samorządów terytorialnych. Być może organy samorządu uważają wsparcie fachowe za coś wstydliwego i niestosownego w procedurach zarządzania publicznego?

Zarządzanie sprawami publicznymi wymaga nie tylko dobrych rozwiązań legislacyjnych ale również wiedzy, umiejętności, doświadczenia, słowem przygotowania zawodowego i profesjonalizmu. Same dobre chęci i deklaracje nie wystarczą, ponieważ trzeba to umieć robić i mieć wolę dokonywania zmian i wykazywać mocną konsekwencję w fazie realizacyjnej.

Prezentowane powyżej stereotypy, tezy czy poglądy, które są mocno zakorzenione w świadomości wielu specjalistów i polityków w dużym stopniu przyczyniają się do zamazywania istoty zagadnienia, rażą powierzchownością i należy, je traktować w pierwszym rzędzie jako przypuszczenie, które nie zawsze może okazać się prawdziwe. Temu służy nauka, która poprzez metody i warsztat badawczy może weryfikować te stereotypy i identyfikować jako prawdziwe.

Zarządzanie w samorządzie terytorialnym, a szerzej sprawami publicznymi wymaga fachowości, otwartości i po prostu zwykłej pokory. Jeśli popełni się błąd, wywołuje on często dalekosiężne reperkusje. Politycy i specjaliści podejmują decyzje nie na własny rachunek, ale w interesie wspólnoty samorządowej. Liczne negatywne działania jakie obserwujemy stanowią dowód braku samokrytyzmu i ufności w swoją nieomylność. Powinnością organów samorządu terytorialnego jest służba publiczna, która wymaga wręcz organicznej i rzetelnej pracy bazującej na profesjonaliźmie, a nie tylko na nauce, na którą nie ma już czasu.

dr Andrzej Bieńkowski
Katedra Ekonomii Uniwersytetu Łódzkiego

Liderzy przedsiębiorczości w wielofunkcyjnym rozwoju wsi i rolnictwa.

Trudne problemy wsi i rolnictwa wydają się niemożliwe do rozwiązania bez zaktywizowania społeczności lokalnych. Jak jednak to zaangażowanie pobudzić a często wręcz obudzić, kiedy na wsi dominują postawy roszczeniowe, przeniesione jeszcze z gospodarki centralnie planowanej, nakierowane na państwo i jego instytucje. Zderzenie zachowawczych nawyków, postaw i sposobów myślenia z twardymi regułami gospodarki rynkowej wyzwoliło u większości środowiska rozgoryczenie, frustracje, zupełną bezradność czy wręcz poczucie zagubienia. Stąd bierze się negatywny stosunek do zmian ustrojowych, zasad rynku i gospodarki rynkowej. Badania empiryczne[1] pokazują, że rolnicy chcą być raczej rządzeni /około 90 %/ aniżeli uczestniczyć w rządzeniu / około 10% /. W ostatnich latach głównie pod wpływem pozytywnych efektów i doświadczeń z działalności samorządowej następuje stopniowe odwrócenie tego negatywnego trendu.

W niezbędnych przemianach na wsi jak również w tworzeniu wspólnot, stowarzyszeń czy bardziej złożonych struktur kluczową rolę powinni odgrywać działajacy już i kreowani przez miejscowe środowiska przywódcy-liderzy[2] ,od których w dużym stopniu będzie zależało powodzenie całego przedsięwzięcia. Działalność powstających instytucji winna opierać się na zasa-

1. Badania empiryczne prowadzono w Makroregionie Polski Środkowej potwierdzają tak sformułowaną tezę, por. Problemy integracji polskiego rolnictwa z Unią Europejską w opinii właścicieli gospodarstw rodzinnych Zeszyty Naukowe, Tom XII, Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im. A. Chętnika, Ostrołęka 1999, a także Fedyszak - Radziejowska B., Samorządność w świadomości mieszkańców wsi w świetle badań realizowanych przez OBOP i CBOS w latach 1990-95 / W: / R. Borowicz / red /: Polskie samorządy rolnicze w procesie integracji z Unią Europejską, FAPA, IRW i R PAN, Wydawnictwo A. Marszałek, Toruń 1995, s 133.
2. Popularność tego terminu zawdzięczamy głównie ludziom praktyki, którzy docenili znaczenie szkoleń w kształtowaniu elit wiejskich ale także Programom "Leader I " a obecnie "Leader II" uruchomionym w ramach Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej dla krajów kandydujących. Stały się one ważnym komponentem krajowych przedsięwzięć rozwoju wsi. Zasadniczym celem tych programów jest kreowanie takich zmian strukturalnych, które spowodują podniesienie standardu życia oraz wzrost aktywności gospodarczej opartej na własnej akumulacji, por. Kłodziński M., Okuniewski J., Problemy przedsiębiorczości na wsi w krajach Unii Europejskiej. Wnioski dla Polski i obszarów przygranicznych, Wieś i Rolnictwo, nr 4,1999, s 23.

dzie subsydiarności, która warunkuje a także jest konsekwencją samorządności i decentralizacji dokonującej się w społecznościach lokalnych. Realizacja tej zasady pozwoli zerwać z dotychczasowym sposobem myślenia o roli państwa w gospodarce. Wysiłki społeczności lokalnej w podejmowaniu nowych zadań i wyzwań, jakie niesie z sobą restrukturyzacja mają być jedynie pobudzane, podtrzymywane a w razie potrzeby uzupełniane przez instytucje państwa.[3] Ważną rolę w tym procesie przypisuje się programom „L E A D E R" w ramach których za szczególnie ważne do realizacji uznaje się:

* działania infrastrukturalne przyciągające kapitał i warunkujące rozwój gospodarczy;
* inwestycje produkcyjne podtrzymujące i tworzące nowe miejsca pracy;
* wspieranie małych podmiotów gospodarczych w celu lepszego wykorzystania lokalnego potencjału społecznego i ekonomicznego;
* rozwój turystyki wiejskiej;
* podnoszenie jakości i wartości produkcji rolnej oraz marketing;
* poprawa infrastruktury służby zdrowia i szkolnictwa co przekłada się na podniesienie zdrowotności i wykształcenia społeczności lokalnej.

Program „Leader" łączy w sobie wielorakie działania administracji państwowej, samorządowej, podmiotów prywatnych i lokalnych przywódców - liderów na drodze do osiągnięcia celu, którym jest szeroko rozumiany rozwój społeczności i obszarów wiejskich. Opiera się ona na trzech zasadach; partnerstwie podmiotów gospodarczych i administracyjnych działających na szczeblu lokalnym, umacnianiu współpracy pomiędzy podmiotami oraz tworzeniu lokalnych strategii rozwojowych.

Terminem liderzy określa się ludzi, którzy w produkcji rolnej i przedsiębiorczości osiągnęli wyniki lepsze niż pozostali a u podstaw ich sukcesów leży silna motywacja, wysokie kwalifikacje oraz zdolność do podejmowania ryzyka. Takiego lidera można określić mianem p r z y w ó d c y e k o n o m i c z n e g o, ponieważ właśnie on wprowadza nowe metody produkcji, organizacji i zarządzania, przecierając w ten sposób ścieżki nowoczesności i efektywnego działania. Problem liderów może być również analizowany od strony społeczno - psychologicznej i socjologicznej - p r z y w ó d c y s p o ł e c z n i. W tym znaczeniu chodzi o osoby, które potrafią najlepiej skupić i zespolić aktywność innych dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stąd dyskusja na temat wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich to również poszu-

3. Por .Państwo sprawne, przyjazne, bezpieczne, Urząd Rady Ministrów Warszawa 1996 s. 6-8, gdzie wyraźnie deklaruje się decentralizację obecnych funkcji administracji rządowej na rzecz ośrodków usytuowanych w bezpośrednim sąsiedztwie wsi, która otwiera drogę do tworzenia zaplecza instytucjonalnego wsi, a także oświaty i systemu zmiany kwalifikacji na nierolnicze.

kiwanie odpowiedzi na pytanie o rolę liderów w tym procesie przemian.[4]

Z.T.Wierzbicki[5] proponuje podział liderów na trzy grupy; przywódców i n s t y t u c j o n a l n y c h - funkcjonujących w ramach istniejących organizacji i instytucji: przywódców s p o ł e c z n y c h - o najczęściej charyzmatycznej osobowości, działających poza oficjalnymi strukturami a posiadających dar gromadzenia wokół siebie i wciągania do współpracy innych , oraz tzw. przywódców o p i n i i p u b l i c z n e j, którzy cieszą się w środowisku największym szacunkiem i prestiżem. Indywidualne i zbiorowe zaangażowanie wielu ludzi jest warunkiem powodzenia programu restrukturyzacji i modernizacji wsi i rolnictwa w praktyce. W grupie tej lokalni liderzy stanowią siłę napędzającą cały proces przemian. Doceniając rolę liderów w transformacji gospodarczej należy zgodzić się z tezą M. Webera[6], że w typologii przywódców istnieje potrzeba uwzględnienia różnicy pomiędzy przywódcą rzeczywistym /the transforming leader/ a więc tym, który mieści się w grupie drugiej i trzeciej a przywódcą formalnym / the transactional leader/, czyli urzędnikiem administracji lokalnej. Przyjmując, że ci ostatni działają w interesie obywateli a nie własnym a więc są rzeczywistymi reprezentantami państwa / rządu/[7] na najniższym szczeblu zarządzania, to jednak ich ograniczanie przepisami formalno-prawnymi, które wynika z zajmowanych stanowisk niejako z góry zawęża możliwości działania. Jest to częsty dylemat jak pogodzić interesy państwa z interesami społeczności lokalnej, w której funkcjonują i której mają ambicję przewodzić. Nie deprecjonując roli przywódców formalnych wydaje się jednak, że to grupa liderów rzeczywistych może odegrać wiodącą rolę w procesie szeroko rozumianych przemian na polskiej wsi. W praktyce liderzy wywodzą się z różnych organizacji i instytucji funkcjonujących w środowisku. Dopiero jednak wtedy, gdy zasadniczym polem ich działania są organizacje gospodarcze można spodziewać się zmian i współpracy z innymi. Poparcie społeczne i rzeczywiste efekty uzyskują głównie liderzy tych instytucji, które kreują nowy ekonomiczny

4. Dzieńdziura K., Liderzy w społecznościach lokalnych, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 1994 s. 171 i dalsze, a także: Smykowski B. ,Ludzie i ich liderzy / w:/ Brzeziński A., Potok A., /red/: Kształcenie liderów społeczności wiejskich, Fundusz Współpracy, Poznań 1996; Futymski A., Potok A., Rola liderów w rozwoju obszarów wiejskich, Wieś i Rolnictwo , nr 4, 1997.

5. Por.Wierzbicki Z.T. Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych i środowiskowych /w:/ Korab K., red/: Społeczne uwarunkowania demokracji i wolnego rynku na wsi, Wydanie SGGW, Warszawa 1996, s 46.

6. Weber M., Polityka jako zawód i powołanie, Fundacja im S. Batorego, Znak, Kraków-Warszawa 1998.

7. Podstawy ekonomii-Redakcja naukowa Milewski R., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s 388.

wizerunek gminy. Sukcesy gospodarcze łączą wspólnoty lokalne dając ludziom poczucie wartości i godności. Olbrzymie znaczenie w procesie konsolidacji społeczności wiejskiej odgrywają także kultywowane tradycje, zespoły ludowe ,chóry, kluby sportowe i stowarzyszenia o charakterze kulturalnym.

W procesie restrukturyzacji i modernizacji wsi i rolnictwa, w jego wielofunkcyjnym rozwoju, jak również w dostosowywaniu wsi do reguł gospodarki rynkowej wiodącą rolę przypisuje się tzw. liderom przedsiębiorczości[8], a więc grupie najlepszych rolników oraz lokalnych przedsiębiorców, których pracowitość, pomysłowość, zaradność, inicjatywność i kwalifikacje czynią z nich autentycznych przywódców społeczności lokalnej. Jeszcze do niedawna uważano, że przedsiębiorczość jest z natury przypisana jednostce ludzkiej, jest talentem, sprawą dziedziczną przekazywaną z pokolenia na pokolenie. Nie negując takiego podejścia, gdzie doświadczenia i tradycje, obserwacja przedsiębiorczych rodziców, ich praktyczna wiedza przekazywana dzieciom w dużym stopniu pomagała i ułatwiała kolejnym pokoleniom "być przedsiębiorczym", wydaje się, że w dzisiejszym świecie człowiek przedsiębiorczym bardziej się staje niż jest z natury rzeczy. Jednostka przedsiębiorcza to ta , która potrafi połączyć doświadczenia i tradycje z nowoczesną wiedzą zdobytą na różnych szczeblach edukacji i której działania są sprawą jej osobistego wyboru i decyzji.[9] Przedsiębiorczość może więc być definiowana jako cecha osobowościowa jednostki, wyzwalająca siłę do przełamywania kolejnych barier na drodze realizacji zamierzonego celu lub jak proponuje I. Sikorska - Wolak stan kultury danego społeczeństwa, a więc system wartości, działań i symboli zobowiązujący do wypracowania zysku, do innowacyjności, nowatorstwa,[10] inicjatywy, kreatywności i liczenia na samego siebie.[11] Nie wchodząc w meritum, różne definicje przedsiębiorczości dadzą się sprowadzić do ujęcia ekonomicznego, które nas szczególnie interesuje i socjologiczno - psychologicznego traktowanego jako tło dalszej analizy.

Dla ekonomisty przedsiębiorczość łączy się z organizacją i zarządzaniem firmą, przedsiębiorstwem czy innym przedsięwzięciem na mała skalę,

8. Termin ten wszedł do obiegu naukowego za sprawą francuskiego ekonomisty Saya J.B., :por .Koolman G., Saya Conceptin of the Role of the Enterpreneur, Economica N.S. 38/151, 1971.
9. Por. Piasecki B., /redaktor naukowy/ ,Ekonomika i zarządzanie małą firmą, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa - Łódź 1998, s 30.
10. Termin "przedsiębiorczość" w większości współczesnych leksykonów został wyparty przez określenie typu "innowacyjność" czy "nowatorstwo".
11. Sikorska - Wolak I. /red./ , Doradztwo rolnicze a kształtowanie się przedsiębiorczości rolników, Konferencja naukowa, Wydanie SGGW, Warszawa 1995.

czyli z tzw. small businessem, gdzie motyw zysku jest szczególnie akcentowany przy założeniu, że jednostka działa na własne ryzyko i odpowiedzialność. Przy czym zysk w drobnej przedsiębiorczości jest rozumiany szeroko / w sensie socjologicznym / i nie sprowadza się jedynie do określonej sumy pieniędzy. Stanowi on parametr prestiżu, władzy nad ludźmi i rzeczami czy wreszcie formę dowartościowania. Uwidacznia się tu strona społeczna zysku wyrażająca się w jego roli jako katalizatora, czynnika mobilizującego i wyzwalającego pomysłowość, energię, oraz kreatora wielorakich form działania[12] Podejście socjologiczne eksponuje cechy jednostki, pewne wzory postępowania, sposób podejmowania decyzji czy wreszcie jej gotowość do ryzyka. Można zgodzić się z propozycją B. Fedyszak- Radziejowskiej ażeby przedsiębiorczość traktować jako stan ducha, pewien typ postaw ludzi, którzy chcą, a w dodatku potrafią rozpocząć pracę na własne ryzyko i odpowiedzialność, a w rezultacie kreują przedsiębiorczość rozumianą jako instytucjonalny efekt tej postawy - czyli firmy i przedsiębiorstwa prywatne funkcjonujące na wolnym rynku, dające zatrudnienie właścicielom, ich rodzinom oraz pracownikom najemnym.[13]

W środowiskach rustykalnych przedsiębiorczość staje się istotnym instrumentem wielofunkcyjnego rozwoju wsi a jednocześnie akceleratorem przekształceń strukturalnych naszego rolnictwa. Warunkiem podnoszenia jakości życia ludności wiejskiej jest przyśpieszenie rozwoju jej działalności pozarolniczej, w której rozwój małych i średnich firm odgrywa istotną rolę. Wieś początku XXI wieku musi przestać się kojarzyć wyłącznie z produkcją żywności a dobrobyt jej mieszkańców w coraz większym stopniu będzie zależał od aktywności społeczności lokalnych. Główną barierą rozwoju i przekształceń obszarów wiejskich nie są jedynie środki rzeczowe i finansowe/ co nie oznacza, że problem ten nie istnieje/, lecz ludzie i ich niski poziom aspiracji, który z kolei jest pochodną niskiego stopnia edukacji. Są one podstawowym hamulcem rozwoju przedsiębiorczości w tym środowisku. Tak więc rozwój oświaty staje się warunkiem wzrostu przedsiębiorczości na terenach wiejskich a pomoc państwa w tym procesie niezbędna. Zmiana mentalności szczególnie u młodego pokolenia, odchodzenie od postaw biernych i roszczeniowych wymaga oczywiście czasu, ale przede wszystkim przebudowy programów edukacyjnych. Olbrzymią rolę w kreowaniu nowych postaw społeczności wiejskiej powinny odegrać lokalne szkoły, oraz realizowane przez

12. Hunek T., Drobna przedsiębiorczość /Smal business/ na terenach wiejskich. Systemowe uwarunkowaniarozwoju,Wieś i Rolnictwo, nr 4,1995,s 127.
13. Por. Fedyszak - Radziejowska B., Przedsiębiorcy na wsi - w poszukiwaniu tożsamości, Wieś i Rolnictwo, nr 3, 1999,s 25.

nie programy nastawione na pokonywanie trudności jakie niesie z sobą transformacja systemowa. Szczególnie godne polecenia są dwa programy sponsorowane przez Fundację Batorego i banki. Pierwszy z nich to program „przedsiębiorczość"[14], który podpowiada młodemu człowiekowi jak radzić sobie w życiu. Jest to trening przedsiębiorczości i operatywności zmieniający mentalność ucznia z biernej na aktywną. Drugi -"młodzi przedsiębiorcy" - przeznaczony jest dla młodzieży starszej ze szkół średnich. Jego celem jest już praktyczne szkolenie ekonomiczne poprzez utworzenie firmy uczniowskiej , na bazie której odbywa się symulacja wszelkich czynności a więc jej rejestracja, marketing, preorientacja rynkowa, poruszanie się w świecie finansów. Program wychodzi z założenia, że człowiek nie rodzi się przedsiębiorczy, jej można się nauczyć w ramach prawidłowego szkolenia.

Na większości obszarów wiejskich warunki przedsiębiorczości są z reguły mniej korzystne aniżeli w miastach. Stanowią one wypadkową takich czynników jak : mała gęstość zaludnienia i rozproszenie ludności, niedorozwój infrastruktury, monokulturowość gospodarki, niskie kwalifikacje i często związany z tym brak pracy, niewielkie zasoby kapitałowe, które w większości uwięzione są w ziemi i środkach trwałych związanych przede wszystkim z rolnictwem, w mniejszym stopniu z infrastrukturą techniczną a więc znacznie mniejsze możliwości inwestowania, duże odległości od rynku zbytu oraz ośrodków kultury i nauki. Jednocześnie wieś ujawnia swoje walory, które mogą przyciągnąć przedsiębiorcze jednostki z zewnątrz oraz kreować miejscowych liderów. Należą do nich; niższe niż w miastach ceny ziemi, koszty budownictwa i robocizny, zdrowe środowisko, lepsze warunki życia oraz życzliwość dla takich działań społeczności i władz lokalnych.

W wielofunkcyjnym rozwoju gminy /obszarów wiejskich/, w tym szczególnie przedsiębiorczości, w jej promowaniu na zewnątrz, jak również w procesie pozyskiwania środków pomocowych istotną rolę odgrywa programowanie strategiczne. Obok polityki regionalnej istnieje równie ważna polityka wewątrzregionalna realizowana przez władze lokalne i samorządy terytorialne. Budowa strategii gminnych jest dzisiaj warunkiem ich sukcesu. Aktywizacja społeczności lokalnej na rzecz rozwoju i restrukturyzacji wsi i środowiska to zupełnie nowe zadanie, jakie staje przed władzami samorządowymi. I w tym przypadku okazuje się, że jednostki skłonne do działań społecznych, osoby przedsiębiorcze, lokalni liderzy pociągają za sobą pozostałych we wspólnym działaniu na rzecz rozwoju gminy.[15] Uprawnienia

14 Program ten obowiązuje w szkołach angielskich a także w innych krajach Unii Europejskiej. Powstał on w Durham University.

15. W sytuacji olbrzymich potrzeb a jednocześnie limitowanych możliwości budżetowych w budowie programów restrukturyzacji i modernizacji wsi i rolnictwa oraz jego otoczenia istotną

nadane samorządom lokalnym dają się zawrzeć w pewnych ogólnych ramach. W związku z tym faktyczna działalność zależy od konkretnych warunków w jakich przyszło im funkcjonować, potrzeb i oczekiwań społeczności lokalnych, ale przede wszystkim od ludzi tworzących Rady gminne, od ich aktywności poglądów, stopnia w jakim identyfikują się z celami działania ,wartości i kryteriów którymi się kierują podejmując takie a nie inne decyzje. Olbrzymie zróżnicowanie gmin pod względem zasobów ludzkich, czynników kapitałowych, jakości ziemi, walorów przyrodniczych i innych powoduje, że strategie nie mogą być budowane jako układ zamknięty, gdyż ich realizacja i powodzenie samego przedsięwzięcia są zdeterminowane warunkami zewnętrznymi. Stąd związki gmin[16] stanowią szansę dla regionów słabszych czy bardziej zaniedbanych. Najlepsze nawet programy restrukturyzacyjne nie zostaną zrealizowane jeżeli władze administracyjne i samorządowe nie potrafią zintegrować i zaktywizować mieszkańców wokół wspólnych zadań. Łatwy dostęp do informacji, przejrzysta wizja celu to warunek świadomie podejmowanych decyzji co do solidarnego działania na rzecz wsi i najbliższego otoczenia.

Przyjęta strategia rozwoju powinna odpowiadać na kilka wzajemnie powiązanych, uzupełniających i przenikających się pytań mających kluczowe znaczenie dla kształtowania przyszłości analizowanego układu terytorialnego. Są to pytania; CO ? - jakie wyznaczamy sobie cele; KIEDY ? - horyzont czasowy realizacji celów; JAK ? - jakie narzędzia i metody będą użyte dla osiągnięcia założonych celów; ZA CO ? - skala kosztów, źródła finansowania, relacje pomiędzy środkami własnymi i obcymi. Brak odpowiedzi na którekolwiek z tych pytań czyni strategię rozwoju niewiarygodną a zawarty w niej program mało realistyczny. W najogólniejszym ujęciu główne cele strategii dotyczą stworzenia takiego potencjału gospodarczego gminy, który będzie się rozwijał głównie w oparciu o własne siły i środki; zróżnicowania potencjału ekonomicznego dzięki, czemu będzie on bardziej odporny na zakłócenia koniunktury w poszczególnych sektorach, branżach czy dziedzinach gospodarki; uzyskanie wysokiego stopnia stabilności gospodarczej co oznacza, że podmioty odpowiadające za stabilny popyt krajowy i zagra-

rolę odgrywają bezzwrotne programy pomocowe,w tym przede wszystkim program PHARE - administrowany w części rolniczej przez Fundację Programów pomocy dla rolnictwa /FAPA/, oraz w mniejszym stopniu przez Polsko-Amerykański Program Doradztwa Rolniczego. Przykładem może być program "GMINA" finansowany ze środków PHARE. Praktyka pokazuje, że kluczową rolę odgrywają tu instytucje doradztwa rolniczego por. : Kosicka M., Program SAPARD jedną z szans poprawy sytuacji w rolnictwie i w wiejskich gospodarstwach domowych, Wieś i Rolnictwo, nr 4, 1999.

16. Przykładem pozytywnego działania szczególnie w zakresie ochrony środowiska naturalnego mogą być Związki Gmin leżących nad rzeką Pilicą czy Bzurą w województwie łódzkim.

niczny oraz osiągające wysoką dynamikę wzrostu zajmują znaczącą pozycję w gminie; tworzenie nowych miejsc pracy, które uwzględniać będą specyficzne cechy społeczności lokalnej. Jednym z warunków powodzenia całego przedsięwzięcia jest zbudowanie siatki powiązań i współzależności w układzie lokalna władza - społeczeństwo- liderzy przedsiębiorczości /biznesu/.[17]

Ważną rolę w kreowaniu korzystnych warunków przedsiębiorczości w gminie odgrywają również powstające Fundacje Rozwoju Gminy,[18] jako organizacje pozarządowe działające na zasadach non-profit. W strukturze organizacyjnej Fundacji szczególne miejsce zajmują Ośrodki doradczo-szkoleniowe , Fundusze przedsiębiorczości i Inkubatory przedsiębiorczości, których działanie wspiera programy restrukturyzacji i rozwoju gminy. Ośrodki d o r a d c z o - s z k o l e n i o w e promują małe i średnie firmy, inicjują powstawanie nowych podmiotów gospodarczych, pomagają przedsiębiorczym jednostkom głównie poprzez : pomoc szkoleniową w zmianie kwalifikacji potrzebnych na lokalnym rynku pracy; opracowanie biznes planów i programów naprawczych; przygotowanie dokumentacji potrzebnej do uzyskania pożyczki czy kredytu; prowadzenie banku informacji wraz z biblioteczką prawno- ekonomiczną oraz zestawem ustaw, uchwał i innych rozporządzeń ; pomoc w wyszukiwaniu kadr dla przedsiębiorstw itp. Celem f u n d u s z u p r z e d s i ę b i o r c z o ś c i jest wspieranie finansowe małych i średnich podmiotów gospodarczych poprzez ułatwianie dostępu do kredytów bankowych; udzielanie poręczeń kredytowych osobom nie posiadającym w pełni własnych zabezpieczeń; udzielanie bezpośrednich pożyczek inwestycyjnych oraz obrotowych na działalność gospodarczą; uruchamianie innych możliwości finansowych wynikających z zapotrzebowania przedsiębiorców czy udzielanie wszelkich niezbędnych informacji o krajowych i zagranicznych źródłach finansowania działalności gospodarczej w środowisku wiejskim. Z kolei i n k u b a t o r p r z e d s i ę b i o r c z o ś c i ma za zadanie udzielanie pomocy przedsiębiorstwom od momentu powstania aż do osiągnięcia przez nie zdolności samodzielnego rozwoju i funkcjonowania na lokalnym rynku. Z reguły jest to okres 2 do 3 lat przebywania w Inkubatorze. Firmy inkubowane otrzymują pomoc poprzez; niższe od rynkowych stawki czynszu; dostęp do faksu, telefonu, kopiarki czy komputera; udzielanie informacji o firmach inkubowanych partnerom krajowym i zagranicznym; konsultacje i porady.

Przedsiębiorczość rozumiana jako typ zachowania i postawy jest w śro-

17. por. Gorzelak G., Strategia rozwoju Gminy, Wspólnota , nr I,II,III,IV z 1997
18. por. Fundacja Rozwoju Gminy Zelów, Regionalny Magazyn Gospodarczy, nr 1/12, 1997, s 11.

dowisku rustykalnym zjawiskiem endogenicznym a więc nie musi być importowana z zewnątrz. W okresie fransformacji systemowej pojawiły się jedynie jej nowe formy a także możliwości działania. Dla jednych /podobnie jak i w całej gospodarce/ oznaczało to aktywne włączenie się w system przemian, inni zagubili się całkowicie w nowej rzeczywistości społecznej, gospodarczej i politycznej. Badania jednoznacznie pokazują, że istotną rolę w kreowaniu przedsiębiorczości a więc i kierowaniu podmiotami gospodarczymi odgrywają kobiety, które obok obowiązków związanych z funkcjonowaniem gospodarstwa domowego i rodziny odnajdują swoje miejsce w małym biznesie.[19]

Reasumując rozważania dotyczące roli liderów przedsiębiorczości w wielofunkcyjnym rozwoju wsi i rolnictwa należy podkreślić, że kategoria ta stała się dzisiaj hasłem, które przez wielu uważane jest za panaceum na dolegliwości rozwojowe gospodarki wiejskiej. Ażeby jednak tak się stało konieczne jest spełnienie pewnych warunków brzegowych;

* wieś i cała przestrzeń wiejska podtrzymywać powinna swoją atrakcyjność jako miejsce zamieszkania i pracy;
* jednostka przedsiębiorcza, innowacyjna, podejmująca ryzyko znajdzie uznanie społeczne i stanowić będzie wzór do naśladowania dla innych;
* samorządy lokalne odejdą od zbiurokratyzowanych metod zarządzania a skupią się na budowie nowoczesnego potencjału doradczego skierowanego zarówno do przedsiębiorców jak i pracowników;
* aktywizowana będzie społeczność lokalna wokół akceptowanych przez nią przejrzyście określonych, jasnych celów i zadań;
* wykorzystane będą wszelkie formy aktywizacji terenu a „mała ojczyzna" stanie się synonimem dobrobytu, porządku i satysfakcji jej mieszkańców.

19. Brodziński Zb., Lewczuk A., Aktualne kierunki i tendencje w rozwoju przedsiębiorczości kobiet wiejskich. Wieś i Rolnictwo, nr 4,1996, s 102-116;Chyłek E.K., Bariery rozwoju przedsiębiorczości kobiet wiejskich w opinii służb doradczych. Wieś i Rolnictwo, nr 4, 1966.s 161-169.

BIBLIOGRAFIA

Bieńkowski A., Greta M., Łyczek W., Puliński W., Problemy integracji polskiego rolnictwa z Unią Europejską w opinii właścicieli gospodarstw rodzinnych, Zeszyty Naukowe, Tom XII, Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe im A. Chętnika, Ostrołęka 1999

Brodziński Zb.,Lewczuk A., Aktualne kierunki i tendencje w rozwoju przedsiębiorczości kobiet wiejskich, Wieś i Rolnictwo, nr 4, 1996.

Chyłek E.K. , Bariery rozwoju przedsiębiorczości kobiet wiejskich w opinii służb doradczych. Wieś i Rolnictwo, nr 4, 1996.

Dzieńdziura K., Liderzy w społecznościach lokalnych, Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 1994.

Fedyszak - Radziejowska B., Samorządność w świadomości mieszkańców wsi w świetle badań realizowanych przez OBOP i CBOS w latach 1990-95 /w:/ Borowicz /red/: Polskie samorządy rolnicze w procesie integracji z Unią Europejską, FAPA, IRW i R PAN Wydawnictwo A.Marszałek, Toruń 1995.

Fedyszak - Radziejowska B., Przedsiębiorcy na wsi - w poszukiwaniu tożsamości, Wieś i Rolnictwo, nr 3, 1999.

Fedyszak - Radziejowska B., Liderzy i ich rola w rozwoju przedsiębiorczości na wsi, Wieś i Rolnictwo, nr 4, 1999.

Fundacja Rozwoju Gminy Zelów ,Regionalny Magazyn Gospodarczy nr 1/12, 1997.

Futymski A., Potok A., Rola liderów w rozwoju obszarów wiejskich, Wieś i Rolnictwo, nr 4,1997.

Gorzelak G., Strategia rozwoju gminy, Wspólnota nr I,II,III,IV z 1997.

Hunek T., Drobna przedsiębiorczość /Small business/ na terenach wiejskich. Systemowe uwarunkowania rozwoju., Wieś i Rolnictwo nr 4, 1995.

Kłodziński M., Okuniewski J., Problemy przedsiębiorczości na wsi w krajach Unii Europejskiej. Wnioski dla Polski i obszarów przygranicznych. Wieś i Rolnictwo nr 4, 1999.

Kosicka M., Program SAPARD jedną z szans poprawy sytuacji w rolnictwie i w wiejskich gospodarstwach domowych, Wieś i Rolnictwo nr 4,1999.

Piasecki B., /redaktor naukowy/, Ekonomika i zarzadzanie mała firmą, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Łódź 1998.

Podstawy ekonomii, redakcja naukowa Milewski R., Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

Rosner A., Samorządy lokalne i ich wpływ na średnią i drobną przedsiębiorczość lokalną, Wieś i Rolnictwo nr 1, 2000.

Sikorska-Wolak I. /red/ Doradztwo rolnicze a kształtowanie się przedsię-

biorczości rolników, Konferencja naukowa, Wydanie SGGW, Warszawa 1995.
Smykowski B., Ludzie i ich liderzy /w:/ Brzeziński A., Potok A., /red/: Kształcenie liderów społeczności wiejskich, Fundusz Współpracy Poznań 1996.
Weber M., Polityka jako zawód i powołanie, Fundacja im. S. Batorego, Znak Kraków-Warszawa 1998.
Wierzbicki Z.T., Aktywizacja i rozwój społeczności lokalnych i środowiskowych /w:/ Korab K., /red/: Społeczne uwarunkowania demokracji i wolnego rynku na wsi, Wydanie SGGW, Warszawa 1996.

Andrzej Bieńkowski

Liderzy przedsiębiorczości w wielofunkcyjnym rozwoju wsi i rolnictwa.

Streszczenie

W procesie restrukturyzacji i modernizacji rolnictwa, jak również w jego wielofunkcyjnym rozwoju i dostosowywaniu do reguł gospodarki rynkowej wiodącą rolę odgrywają tzw. liderzy przedsiębiorczości. Pod tym pojęciem kryje się grupa najlepszych rolników oraz lokalnych przedsiębiorców, których pracowitość, kreatywność, inicjatywność i kwalifikacje czynią z nich autentycznych przywódców społeczności lokalnej. Tak więc przedsiębiorczość w środowiskach rustykalnych staje się powoli istotnym instrumentem wielofunkcyjnego rozwoju wsi a jednocześnie akceleratorem dokonujących się tam przemian. Wieś XXI wieku nie może kojarzyć się wyłącznie z produkcją żywności. Dobrobyt jej mieszkańców w coraz większym stopniu będzie zależał od aktywności lokalnej oraz dynamizowania istniejących i nowo powstających tam struktur. W sferze ekonomicznej następuje wzajemne oddziaływanie na siebie produkcji stricte rolniczej i pozarolniczej. Ta druga realizowana jest zarówno w ramach rodzinnych gospodarstw rolnych jak i przez osoby, które swoją działalność gospodarczą związały ze środowiskiem wiejskim. W sferze społecznej obserwowana jest konsolidacja ludności wokół wspólnych celów a nowe podmioty, jakie pojawiają się na lokalnym rynku, oznaczają gospodarczą intensyfikację wiejskiej przestrzeni wytwórczej.